

Taula rodona amb Inés Boza, María Ferrer i Marta Galán Sala

Projectes escènics comunitaris

En els darrers anys s'ha registrat un interès creixent per les pràctiques escèniques de caràcter comunitari, en paral·lel al retorn del real en el camp de les arts. Inés Boza, María Ferrer i Marta Galán Sala, tres creadores que coordinen projectes arrelats a diferents barris de Barcelona, ens han parlat de singularitats i mediació, processos i resultats, salut psicofísica, agència i commoció. També s'han pronunciat sobre el paper que hauria de tenir-hi la institució, en una clara aposta per la democratització de la cultura.

Ana Prieto Nadal

Professional independent

«Les pràctiques del cos, les arts del moviment, ens fan explorar llenguatges diferents i mirar el món des d'un altre prisma.»

Per situar una mica la qüestió, parlem dels projectes comunitaris que esteu duent a terme.

MARTA GALÁN: Actualment continuo amb la coordinació i la direcció artística del Projecte Artístic Comunitari de l'Antic Teatre, que s'adreça a veïnes i veïns del barri de Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera. El vaig assumir fa vuit anys i ara el codirigeixo amb Montserrat Iranzo Domingo. Enguany estem treballant en *Tempesta i fúria*, una nova creació o exploració escènica que està orientada a trobar formes escèniques i poètiques entorn de l'amor, el desig, les relacions sexoafectives, la llibertat..., i que, a més, incorpora com a novetat un treball col·laboratiu de tipus intergeneracional: als integrants del projecte de partida, de més de seixanta-cinc anys, s'hi ha sumat un grup de joves vinculat a la Fundació Albert. D'altra banda, estem treballant en una segona creació per al festival Rihihui, que té lloc al poble de Santa Bàrbara, al Montsià, on l'any passat, amb el mateix equip artístic de l'Antic Teatre, vam fer una intervenció artística comunitària amb dones i homes grans que es va concretar en la peça titulada *Xalar*. Les eines són les mateixes per a tots dos projectes: d'una banda, l'entrenament psicofísic a través de la dansa, el moviment i la coreografia; de l'altra, la part de teatre documental, a partir d'una metodologia que anomenem «arqueologia del quotidià».

INÉS BOZA: El projecte en què estic implicada des de fa deu anys es diu Besòs Creació i consisteix en un taller de dansa

María Ferrer. Arxiu personal de la creadora.

teatre al Centre Cívic del Besòs i el Maresme amb un grup que ha anat creixent i ha començat a expandir-se des que el Pla de Barris funciona. Fem diferents intervencions ballades a l'espai públic i peces enregistrades en vídeo; també col·laborem amb l'Associació de Dones Ambar Prim. A banda, he dirigit projectes com Tot Dansa, al Mercat de les Flors; Diari del Meu Cos, dins el programa Mutare de la Fundació Carulla; 10 Moviments per a una Exposició, al Taller de Músics, amb el suport de la Fundació La Caixa; el taller de creació comunitària BL_HOTZ / Dos_Pulsaciones, en el marc del festival Los Encuentros de Pamplona 72-22; i he treballat també amb l'Associació Centre d'Higiene Mental Les Corts, en col·laboració amb la fàbrica de creació La Caldera. A poc a poc he anat desenvolupant un mètode per descodificar el llenguatge de la dansa i parlar de la diversitat dels cossos. He descobert que el coneixement de l'anatomia, però també de les emocions i la comunicació a través del cos que tenim les

persones que ens hem dedicat a les arts escèniques i, en particular, a la dansa, és una eina de vida molt poderosa. També he pogut constatar el valor artístic de la presència en escena d'aquestes persones amb vides i cossos diversos, no homogeneïtzats per tècniques concretes. En realitat, un dels objectius de la meva pràctica artística sempre ha estat apropar l'escena a la vida i oferir pluralitat a l'escenari.

MARÍA FERRER: Moving! és un projecte de creació artística i d'acollida a través de la dansa, dirigit principalment a joves

«El més important és fer vestits a mida; comptar amb la creativitat i la singularitat de cada persona.»

nouvinguts. Vaig començar a treballar-hi el juliol del 2021, en el marc de la residència escènica Balandra del Centre Cívic El Sortidor i amb la complicitat del Pla d'Accollida Poble-sec per a Tothom. Alguns d'aquests joves estan sota la tutela de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA); d'altres es troben en processos d'asil per raons de violència o conflicte bèl·lic al lloc d'origen, i n'hi ha també que estan vivint processos familiars o individuals de migració en relació amb una millora de vida. Moving! neix i continua amb la idea de l'ús de la dansa com a motor d'expressió individual i col·lectiva, com a experiència de trobada amb un mateix i amb els altres i com a eina d'integració i creixement, d'activisme/artivisme i de celebració de qui som i de la nostra diversitat. Les pràctiques del cos, les arts del moviment, ens fan explorar llenguatges diferents i mirar el món des d'un altre prisma. A Moving! la dansa també es reivindica com un diàleg que genera vincles amb el territori. Des del 2021 hi han

passat aproximadament cinquanta joves, que han participat en diferents àmbits del projecte: sensibilització a la dansa, processos de creació, programa de beques i participació en la vida cultural d'institucions culturals del barri del Poble-sec (Mercat de les Flors, Teatre Lliure, Museu Nacional d'Art de Catalunya i Centre Cívic El Sortidor).

Què suposa treballar amb persones no professionals? Quines consideracions cal tenir en compte a l'hora de mediar en aquests processos?

Inés Boza. © Edu Pérez.

IB: Per a mi suposa descodificar les tècniques apreses, destil·lar un llenguatge per apropar-lo a tothom. Tothom té un cos i tothom pot ballar, parlar, expressar-se. La dansa com a disciplina ha implicat una homogeneïtzació dels cossos; en canvi, aquí busquem la bellesa en la diversitat dels cossos, contaminats per la vida. I per això té una gran capacitat de commoure: la gent s'identifica amb les persones que hi ha a l'escenari, més enllà de l'admiració per la tècnica. El més important és fer vestits a mida; comptar amb la creativitat i la singularitat de cada persona, traient-ne el millor; aprofitar la diversitat. He de dir que això darrer ja ho feia i ho faig encara amb companyies professionals, però en els projectes comunitaris és una condició *sine qua non*.

MF: La veritat és que, en termes artístics o de creació, jo no treballava d'una manera diferent amb ells que quan treballava amb intèrprets professionals. Treballava amb persones i el meu treball —i la meua sort— és poder des-

cobrir el seu moviment, les seves idees, i generar un espai de proposta en el qual se sentin còmodes. Al final, hi ha molta cocreació, que sorgeix de passar molt de temps junts, improvisant, parlant, compartint. Això sí, pel que fa a mediació, Moving! té un procés molt diferent respecte d'una companyia professional, en gran part perquè treballava amb gent jove. I la joventut és una etapa de la vida meravellosa en molts sentits, però també un volcà d'emocions. Hi són habituals la solitud, la incertesa, la inestabilitat, la falta d'expectatives... Això, sense afegir-hi les circumstàncies

Projecte Moving! Performance Afectes, a la Sala Oval del MNAC.
© Matías Blanco.

personals de migració, les demandes de residència, determinats llimbs burocràtics o les dificultats amb l'idioma. En aquest sentit, sí que es fa un acompanyament més profund, en complicitat amb el Pla d'Accollida Poble-sec per a Tot-hom. Sobretot intento que no sentin que, quan s'acaba el projecte, tot desapareix. La relació continua.

MG: Especialment, cal no perdre de vista els objectius socials. És a dir, que es tracta de persones que s'acosten a aquest tipus de projectes i de propostes artístiques perquè d'alguna manera troben en aquestes pràctiques un espai d'expressió i de llibertat, un espai on ser elles mateixes i on socialitzar. Cal entendre que, més enllà del resultat artístic final, hi ha alguna cosa de l'ordre relacional i afectiu que passa a primer terme. D'altra banda, estic arribant a trobar la manera de sistematitzar el treball i les metodologies, d'idear dispositius que em permetin treballar amb col·lectius diversos.

En principi, el teatre comunitari s'allunya del sistema de producció industrial i, per tant, no posa tant el fo-

cus en el resultat artístic com en la relació mateixa. Quin és l'equilibri entre aquests dos factors, comunitari i artístic?

MG: Penso que és necessari trobar aquest equilibri. Malgrat que pugui semblar que existeix una tensió entre objectius artístics i objectius socials o comunitaris, els indicadors que ens permeten avaluar si el projecte es basa o no en una bona praxi assenyalen que els projectes que són un èxit ho són justament perquè s'han tingut en compte els dos tipus d'objectius. Ara bé, com podem sostenir, mantenir, equilibrar o destensar aquesta relació? Doncs tenint clar que, malgrat que hi ha una exigència i una voluntat que tot sigui molt polític quant a metodologies i resultats, una creació d'aquest tipus no està pensada per ser encabida dins el sistema de producció industrial. Són projectes que neixen justament per posar en qüestió aquest sistema. Això no vol dir que no hi hagi una qualitat artística: sí que hi és.

IB: Si l'objectiu és crear i presentar una peça en públic, jo poso tot el focus, el meu *savoir-faire* i la meua professio-

Projecte Besòs Creació. © Alfred Mauve.

nalitat en el resultat artístic; d'altra banda, les relacions són molt importants, sobretot en una època com la nostra, en què estem molt segregats. Cal posar la teva idea al servei de la gent amb què comptes. I partir de la veritat i la brillantor de cada persona per tal de trobar una forma artística que commogui. Com deia el director de cinema Jia Zhangke, l'esperit amateur no consisteix a rebaixar els estàndards de fabricació, sinó a lluitar contra l'esclerosi de la creació.

MF: Pel que fa al «producte», jo no faria cap distinció entre comunitari i artístic. Si tries bé com treballes amb el teu equip interpretatiu i se't donen o generes els mitjans per poder fer-ho en condicions professionals, la diferència només es troba en la mirada dels altres i en els cicles on es programen o no aquestes creacions. A Moving!, sens dubte, fem un treball artístic que aprofundeix en formes vinculades al fet social o les danses socials, però que es barreja també amb altres llenguatges potser més senzills d'identificar perquè formen part del que institucionalment es reconeix com a dansa acadèmica. Per Moving! han passat persones sense estudis reglats de dansa que, si

haguessin viscut en unes circumstàncies de més privilegi, haurien pogut perfectament formar part d'una companyia professional. En tot cas, sempre hi ha hagut aquesta part de creació, que és tan important per als joves com ho és el procés d'acollida i sensibilització. I, per descomptat, també secundo al cent per cent els processos comunitaris sense «producte final».

Quin és el valor intrínsec d'aquest tipus de projectes? Per què cal —si és que cal— que l'administració pública els promogui? A través de quins mecanismes?

IB: El valor intrínsec d'aquests projectes és la democratització dels llenguatges artístics, que suposa trencar amb una certa superioritat elitista i castradora. Jo el que demanaria és per què se'ns ha negat sistemàticament l'accés a aquests llenguatges, que són eines de vida i ofereixen molts recursos. Educar-se en la pràctica artística hauria de ser dret i deure, com ho és l'educació a través de la llengua i de la ciència. I això no ens converteix a tots en artistes —perquè artista és qui dedica la seva vida i coneixements a destil·lar un llenguatge i arribar fins al final—, però ens fa creatius i

«Educar-se en la pràctica artística hauria de ser dret i deure, com ho és l'educació a través de la llengua i de la ciència.»

responsables de la nostra vida. Cal reivindicar el valor de la cultura i d'aquests llenguatges que permeten connectar amb un mateix, amb l'invisible o amb l'imaginari col·lectiu. I per això cal que l'administració pública promogui aquest tipus de projectes i processos. Perquè aporten salut, vinculació social, coneixement, responsabilitat, i perquè els impostos han de revertir en el benestar de la població. Avui que les malalties mentals ens devoren, aquestes eines són més necessàries que mai.

MG: Cal que l'administració pública els promogui perquè permeten, en primer lloc, una equitat en l'accés als recursos de producció destinats a la creació i a la difusió de la cultura. La idea és que els mitjans de producció arribin a un nombre de persones molt més ampli i hi hagi un retorn social, especialment dels pressupostos destinats a les produccions artístiques i culturals. Que se n'aprofiti el màxim de gent possible. Crec que se n'haurien de fer molts més, de projectes comunitaris, però també caldria proveir de més recursos a molts artistes que estan treballant de manera molt i molt precària. Sempre està bé assenyalar qui té accés als mitjans de producció i qui no, i generar processos que permetin una certa equitat en l'accés als recursos. I els projectes comunitaris, justament, apunten cap a una democràcia cultural, generen arrelament —al teatre, a l'equipament, a la institució, al poble o ciutat, al territori—, afavoreixen l'augment del capital cultural i proporcionen aprenentatges que són significatius.

Marta Galán Sala. © Andrea Ferrés.

MF: Cal que es promoguin perquè ens porten a estar junts, a compartir espais i a cooperar, independentment d'on vinguem i de quines siguin les nostres experiències. Pel que fa als mecanismes, crec que caldria generar més espais des d'on les escoles puguin accedir a programes artístics —com el Caixa d'Eines del Pla de Barris de Barcelona, on també treballa— que assegurin el dret cultural a tothom i contribueixin a descentralitzar la cultura. També caldria donar impuls econòmic als artistes que treballen en aquesta línia, per poder garantir la continuïtat dels projectes, així com incentivar que les entitats incorporin professionals de les arts a les seves institucions.

Quin és el paper que té la institució teatral a l'hora de proporcionar mitjans tècnics i recursos humans? I quina contrapartida té això?

MG: La institució teatral té un paper de proveïdor de recursos i mitjans de producció. Té tota la responsabilitat a l'hora de permetre o facilitar que aquesta mena de projectes i processos col·laboratius tinguin lloc o no. En el fons, depenem molt de la institució teatral, malgrat que també fora d'ella s'esdevé el fet escènic comunitari, moltes vegades contingut en marcs no teatrals, sostingut o emparat per contextos sociocomunitaris, educatius, sanitaris, terapèutics... El recurs o la utilització de les arts escèniques, les arts visuals i plàstiques, la música, etc., en contextos no artístics, és cada vegada més freqüent. S'està fent fins i tot prescripció mèdica de l'art.

**Projecte Artístic Comunitari de l'Antic Teatre, espectacle
Les vedettes, a Calàbria 66. © Lili Marsans.**

Però no sé si el món de la cultura ho té clar del tot. O si la institució teatral i artística està disposada a acompanyar aquesta necessitat social, aquesta demanda de democràcia cultural.

MF: El paper de la institució és oferir «casa», espai i acompanyament a mitjà termini; cuidar i confiar en aquests artistes que estem treballant per a les arts escèniques i l'acció social des d'espais més invisibles però no per això menys importants; teixir vincles amb projectes existents i de proximitat, i generar una relació més propera amb els ciutadans. Per a mi, la institució teatral ha de treballar per afavorir el dret dels individus a la democràcia cultural. Això significa que ha de ser un espai més obert a la ciutat, capaç de fomentar la trobada i el diàleg entre creadors i ciutadans, entre ballarins i ciutadans... Ha de ser un espai al qual un veí o una veïna no tingui por d'accedir perquè consideri que no té res a aportar-hi.

Això potser caldria preguntar-ho a les persones implicades, que de fet ho han manifestat ja en algunes en-

trevistes i documentals, però, d'acord amb la vostra experiència, quins són els beneficis que aporta als participants la pràctica artística en l'àmbit no estrictament professional o professionalitzat?

MF: Per començar, la veritat és que jo podria parlar-te també de la meua experiència com a participant. A mi em flipa trobar-me en cada sessió amb aquests joves que indaguen maneres de moure's, treballen amb el que tenen i obren portes al seu imaginari, buscant i aprenent a celebrar la trobada amb altres cossos, amb altres ments. Per a mi, presenciar això i formar-ne part no tan sols és un regal, sinó que dona sentit a la meua feina. I aprenc moltíssim com a creadora i com a persona a través de tots ells. He vist molts joves vèncer les seves pors i vergonyes i atrevir-se a provar; en realitat, el desig de fer-ho existia prèviament dins seu. Crec que per a ells és un espai de descobriment i de valentia, de llibertat i de reafirmació. Se senten acompanyats, acollits i respectats, ja que les seves opinions importen i defineixen el projecte.

«S'està fent fins i tot prescripció mèdica de l'art. Però no sé si el món de la cultura ho té clar del tot.»

IB: En el nostre àmbit, que és el del moviment, la dansa i les arts escèniques, els beneficis són notoris, enormes. Canvia la manera d'estar en el món, de relacionar-te amb tu mateix, però també amb els altres i amb l'entorn. Sobretot per l'acceptació de la teva singularitat, del teu cos i de la teva veu. I acceptar-te et fa responsable de tu mateix i et permet viure la vida d'una altra manera. Pensa que estem subjectes a models que fan molt de mal.

MG: Això ho haurien de dir les persones implicades, sí, però també és cert que hi ha una sèrie d'indicadors que permeten avaluar quins són els beneficis de la pràctica de les arts en viu per als qui hi participen. Hi ha un augment de la pertinença a un determinat context —ciutat, barri, equipament, teatre— i una major participació en la vida cultural. D'altra banda, es detecta una clara millora en la salut psicofísica, el benestar i l'autocura, que pot portar fins i tot a processos de desmedicalització. També es produeix una ressignificació de la història de vida, que passa per la valorització de la pròpia identitat o vivència i per la reparació simbòlica de fets traumàtics. Augmenta l'agència personal i política, el discurs crític s'afina... I tot això és molt bonic de viure.

Com veieu el futur de la pràctica comunitària en les arts escèniques? Aquest és el moment de formular desitjos, peticions i propostes de millora.

MG: Aquests darrers anys, especialment després de la pandèmia, hi ha hagut una irrupció del real o una necessitat de tornar a les pràctiques del real, tal com han teoritzat José Antonio Sánchez i Hal Forster, entre d'altres. S'han impulsat processos més relacionals i la pràctica artística i escènica s'ha expandit. Se n'ha parlat molt, d'aquest fet social de la cultura, i s'han activat plans de drets culturals a la ciutat i arreu. Ara mateix, ens afecten i generen consciència els objectius de desenvolupament sostenible (ODS). Però, fent una prospectiva, tinc la sensació que això que ara és una prioritat deixarà d'interessar. Que el camp de la cultura anirà cap a pràctiques de l'art per l'art i tornarà a tancar-se molt en si mateix. Una mica també perquè això és cíclic i la història de les arts funciona així. Sempre ha

passat. Penso que aquestes pràctiques s'esdevindran més en els contextos no artístics i que les creadores i els creadors que vulguem continuar utilitzant eines artístiques per treballar amb diferents col·lectius i fer pedagogia social haurem de passar a espais no professionals.

IB: Tan ocupada estic amb el present que no et sé contestar. Però diria que per a la qualitat dels resultats és fonamental la intervenció de professionals que s'ho creguin i que estimin això. I donar-los suport. En el cas de la dansa contemporània, es tracta d'un fenomen força nou i té a veure amb la democratització de què parlàvem. Però, al final, la democratització del llenguatge del moviment és la democratització dels cossos. I dominar aquest llenguatge aporta benestar, acceptació —el fet d'estar a gust amb el teu cos— i felicitat. Encara no ens ha mutat el cos ni el cervell, per més que ens passem el dia asseguts davant l'ordinador. La intel·ligència artificial farà molta feina per nosaltres, però la creativitat és el que ens diferencia de les màquines. Per tant, crec que cada vegada serà més necessari dedicar recursos a les pràctiques creatives que impliquin el cos.

MF: Crec que la pràctica comunitària serà cada vegada més reivindicada a causa de la necessitat creixent de connectar amb un mateix i amb els altres. És inevitable. A mesura que avancem en estructures socials que ens separin en lloc d'unir-nos, necessitarem espais de cura i d'expressió, d'acció, de pensament, per connectar amb el nostre propi instrument i celebrar la riquesa de la nostra individualitat en pro de la col·lectivitat. En aquest sentit, els meus desitjos i peticions són tres: que es valori i no es precaritz el treball que fem els professionals de la cultura —això implica poder remunerar els participants—; que s'ofereixin espais des de les institucions culturals perquè aquests projectes puguin desenvolupar-se dins els seus programes de creació, producció i programació, i que es generin espais que promoguin la col·laboració entre artistes. ●